

DOI: 10.21005/pif.2016.28.C-01

THE METHODOLOGICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE ASSESSMENT OF VALIDITY OF DEVELOPMENT STUDY FOR CREATION OF SPATIAL POLICY

METODOLOGICZNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY OCENY AKTUALNOŚCI STUDIUM I PLANÓW MIEJSCOWYCH NA RZECZ KREACJI POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Robert Barełkowski
dr hab. inż. arch.

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Wydział Budownictwa i Architektury
Zakład Projektowania Architektonicznego

Łukasz Wardęski
mgr inż.

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy
Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska
Katedra Architektury

Bartosz Wojtyra
mgr inż.

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej

ABSTRACT

Once per term of office, local authorities, according to the bill on spatial planning, have to fulfill obligation to assess the adequacy of spatial development study, in Polish – studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (referred furthermore to as SUiKZP), as well as master plans (respectively, MPZP) which form the legislative reference for development in a community. The assessment is defined in a general way, and thus most often its elaboration is perceived as a response to legal obligation. Such an assumption frequently converts the assessment and its generative procedure

into reduced, void content, being result of intentionally limited expectations of local authorities. It produces documents devoid of purpose, and hence, of sense, too. There are many communities which attempt to use this assessment as monitoring tool, means to diagnose the status of the environment approximately every four years.

The assessment of validity of study approaches multiple issues including coherence of master plans with overall policy, number of petitions and applications to alter of regulations imposed by SUIKZP, accordance with current legal framework or timely guidelines. Meanwhile one should remember that basic principles of spatial order should not be the product of reactive planning, known also as *ad hoc* planning. The assessment should create opportunity for a community to reflect on the foundations of spatial policy, on diagnosis of negative tendencies, and indication of means to overcome problems as well as establish long-term planning perspective.

The team of authors consists of representatives of three distinct academic centers. Their work refers to the methodology of the assessment of validity of spatial development study. Starting from basic information on status of space in a community, the paper displays elements which are not explicitly indicated in the bill, but are compulsory to acquire continuity of conceptual thoughts related to spatial order and sustainable development. It discusses authors' approach to the assessment, the way it is structured, and its final, preferred role seen in reference of SUIKZP. The study should follow the traces marked in the assessment in order to achieve joint positive impact of both documents.

Keywords: assessment of validity of development study, planning methods, spatial policy, spatial planning, sustainable development, support for spatial management.

STRESZCZENIE

Raz w trakcie trwania kadencji władze samorządowe zobligowane są przepisami ustawy do przeprowadzenia oceny aktualności zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (SUIKZP). Ocena taka ma dość ogólnie sformułowany zakres i w związku z tym staje się najczęściej dokumentem realizującym wymóg wynikający z przepisów. Takie zorientowanie procedury, widoczne w niekiedy patologicznie okrojonych oczekiwaniach samorządów co do zawartości opracowania, odziera ocenę z celu, a zatem i sensu. Wiele gmin traktuje ją z kolei jako narzędzie monitoringu, sposób diagnozowania stanu mniej więcej co cztery lata.

Ocena aktualności wskazuje na zgodność aktualnych miejscowych planów zagospodarowania ze studium, na skalę wniosków, których postulatem jest zmiana studium, na skalę konieczności odzworowania nowych przepisów i wytycznych. Tymczasem podstawowe kwestie dotyczące ładu przestrzennego nie mogą być pochodną planowania reaktywnego, nazywanego niekiedy planowaniem *ad hoc*. Ocena powinna być dla gmin przede wszystkim okazją do refleksji nad fundamentami polityki przestrzennej, diagnozą złych tendencji i wskazaniem środków do ich przezwyciężenia.

Zespół badawczy złożony z reprezentantów trzech ośrodków akademickich odnosi się w pracy do kwestii metodologii konstruowania oceny aktualności studium w sposób budujący podstawowe informacje o stanie przestrzeni. Demonstruje elementy niedopowiedziane w ustawie, a konieczne, by opracowanie mogło być sposobem na utrzymanie ciągłości myśli koncepcyjnej związanej z kształtowaniem ładu i zrównoważonego rozwoju. Prezentuje autorską metodą kompilowania oceny oraz ostatecznie jej preferowaną rolę wypełnianą względem studium, które bezwzględnie powinno podejmować wątki określone w ocenie.

Słowa kluczowe: metody planistyczne, ocena aktualności studium zagospodarowania przestrzennego, polityka przestrzenna, zrównoważony rozwój, wspomaganie zarządzania przestrzenią

1. INTRODUCTION – REDEFINING OF THE LOST AIM

Extensive efforts of legal associations developing framework for spatial planning in Poland have resulted in chaotic, incoherent and low quality regulations which are complicated. It is observed in all available aspects - systemic, instrumental, semantic and purposeful. It has an immensely negative impact on the urban areas, enforcing spatial conflicts, while lack of clear interpretation and legible values encourages particular entities to defend the alleged interest, often at the expense of the public interest. It is evident in a lack of efficiency or even ability to fulfil the recitals of the Spatial Planning and Land Development Act of March 27, 2003 (Journal of Laws 2016, item 778) in the systemic aspect, in the development of tools in a way which is prone to biased political and short-lasting agendas, not allowing for coordination of spatial activities. The best illustration of this phenomenon is the incapacity of introducing a simple provision in a legal rule that issuing a decision on land development must not be inconsistent with the land use plan and direction of land development (e.g. to avoid giving a development study the status of local law – outside urbanized area). It is also exposed by dogmas contradictory to logics, maintained in local law interpretations (for example, on setting a monument in the form of entries in local plan in case when administrative courts state that leading and obligatory towards the state of a monument is conducting an analysis in the scope whether a facility has historical, scientific or artistic values, completed by particular indications, what is not a subject of works of planners), with tragic results of decisions of self-government appeal courts, enforcing issuing development rights which do not conform even to five indispensable criteria to attribute the privilege of so called continuation of development.

The critical evaluation expressed herein do not concern the whole image of planning regulations. However, indicating serious problems in appropriating the domain of spatial planning by excessive enhancement with legal components deprived of purpose related awareness, is necessary to express the basic problem of mechanisms, which, being right and necessary, are included in the act in a way making understanding of their useful role difficult. Such mechanisms include an evaluation of the topicality of studies and local plans developed in accordance with the Art. 32 par. 1 of the Act, in accordance to the text, i.e. „in order to evaluate the topicality of the studies and local plans, wojt [a commune head], a mayor, or a president conducts an analysis of changes in development and planning of a commune, evaluates progress in developing local plans and develops long-term programs of their development in relation to the arrangements of the development study, acknowledging decisions included in registers, specified in Art. 57 par. 1–3 and Art. 67, as well as applications concerning development or changes in local plans”.

Such evaluation takes place once during the term of office (Art. 32 par. 2), and an evaluation of changes in commune's spatial arrangement, an evaluation of progress in developing local plans and establishing a long-term program of developing local plans are its subject. Such generally formulated scope results in fact that most often such document is restricted to fulfillment of the obligation resulting from regulations and... it adds another mass of waste paper to commune archives, putting check sign next to the list of obligatory tasks. Some local governments, accustomed to a faulty *ad hoc* planning, do not understand the role of this tool, while central bodies are not eager to explain aims and methodology of such evaluation. It is often expected that the elaboration will be restricted as much as possible, as brief as possible, returning meaningless content, which should be as cheap as it is possible, thus it is unable to contribute to a complex process of enactment of balanced parameters of urbanised environment. Some more aware communes regard the evaluation as a monitoring tool, a way of diagnosing the status of the environment once per four years and this is already a good direction, yet unsatisfactory unless the evaluation is regarded as a complementary, active document embedded in other elaborations - from the commune's point of view - along with the inclusion of development study. Moreover, the evaluation should be an opportunity for a reflection

on principles of local spatial policy, a diagnosis of negative trends and an indication of resources and means to overcome them.

A research team composed of representatives of three academic centers refers in their work to the issue of the methodology of constructing the evaluation of development study in a way that provides basic information on the condition of spatial environment. It demonstrates elements implicit in the Act and at the same time compulsory to make an elaboration a document maintaining the continuity of individual spatial order concept and sustainable development. Article presents an original method of compiling the evaluation and thus determines its role in regards of the development study. It should obligatory concern issues specified in the evaluation.

In order to embrace the problem of incompetence of the legal bodies responsible for the content of the Act and executive provisions, a simple inconsistency and a lack of skill to construct a coherent planning system can be indicated – if the necessity to conduct an obligatory evaluation of manifold environmental aspects, having an influence on directions of the spatial development solutions, was introduced, then why are these complex issues not included in the evaluation? Why should communes obtain information about problems on the basis of particular data, which can provide a completely different image than the one resulting from a cursorily conducted evaluation? Does the scale of analysis having an influence on the topicality of current activities realised simultaneously to the study not make a commune observe phenomena, which should be monitored in the whole process of forming a spatial order too late and beyond any control? Does a lack of realisation of the study procedure justifies a lack of the monitoring of demography, state of finances and economic situation, social problems in the commune, within the scope of the evaluation of development study?

2. EVALUATION IN PLANNING - THE DISCOURSE BACKGROUND

Already in 1989, Alexander and Faludi showed that the complex reality of the discipline of spatial planning requires a development of a paradigm based on clear criteria efficiently leading to deducing and to distinguish bad and good plans, in order to acknowledge its scientific and professional frameworks [1]. Formulating the need of a system to evaluate planning activities, they stressed that it is necessary to overcome a defining problem in determining the boundary between good and bad solutions, rejecting the negation of planning concept formulated by Wildavsky within the scope of a famous article called *If planning is everything, maybe it's nothing*, in which the concept of planning is equated with the shaping of the future. Wildavsky, as well as Alexander (and Faludi) reflected to an element combining planning with its results - an element bracing a combination of planning results with activities leading to them, which must be based on particular arrangements, premises, preferences or hierarchies. It concerns the evaluation process, thus evaluation as an obligatory base for each planning process. Baer, in his eight-level scheme of organization of the process of preparing and conducting planning procedures, shows that the diagnosis of spatial problems and articulation of aims based on this diagnosis are elements preceding any decisions or even determination of initial planning directions [2].

Spatial planning has not only economic implications but also social ones, including those directly acting on the existence, cultural spheres, as well as the social identity and awareness. The theory of planning based on ideas, tainted with political load of revolutionary proselytism of Marksists, empowered the reconstruction of the social awareness [3] and, despite not reaching the set aims, had an influence on a gigantic devastation of physical and cultural space - consent to mediocrity, spatial anonymity, devastation of historical heritage, professional depreciation of architects and planners, as well as prestige and social understanding of problems represented by these professions. Devastations occurred due to great scale of errors as well as those small scale ones, and results

have been severe for decades, forming spatial conditions far from optimal and impossible to be rectified without great costs. Spatial planning must distance themselves from current political trends, while introducing mechanisms of monitoring and diagnosing phenomena in a continuous and dynamic way, in a preferred scheme of acting, significantly increasing any decisive processes. In Poland, after 1989, the system of centralised control of spatial development was disintegrated, at the time when in the European Community the discussion of forms of creating an institutional control over the sustainable development has been introduced. In Portugal, at the end of the 20th century, in the course of such a discourse, the Observatory performing national monitoring as well as establishing organisational standards of planning procedures within the national system of spatial information SNIT [4] has been founded. However, such mechanisms are not introduced only to diagnose but also to coordinate. Ferrao and Mourato clearly describe intentions of the implementation of the system, in order to use monitoring data to create coherent and coordinated development scenarios - an integrated cycle of monitoring, evaluation, reorientation, and planning. For sure, monitoring cannot be reduced only to analysis of commune's plans as such scale of coverage is just one of numerous factors, in fact a third-rate factor, however, it is also the easy one to be diagnosed [5].

The importance of evaluations based on complex analyses of socio-economic background as well as comprehensive analyses of spatial environment, is stressed by international documents, e.g. (including those beyond the standard definition of spatial planning programs) – United Nations Development Programme (UNDP) [6] or the British system of evaluating development solutions of various levels published by the Office of the Deputy Prime Minister (ODPM) [7]. These issues naturally force a multi-criteria evaluation, in which hierarchization of particular criteria has a significant influence on the quality of the conducted assessment. Interestingly, especially in UNDP indications, is focusing on the purpose of evaluation activities and conducting them in "appropriate" time, diagnosing supported by an evaluation of potential effects, caused problems and empowered with known analogies, as well as the concept of implementation and harmonization. These assumptions introduced regionally and globally within UN programs have evident use (and analogy) in the methodological aspect as well as in the scale of national performance. According to authors, they can be freely regarded as expressing priorities of planning in the local scale. Within the scope of multi-criteria evaluations, it turned out that it was necessary to implement processing matrixes as well as sets of indicators [8] allowing effective collation of a wide range of observed, measurable or perceptive environment traits. Due to a high level of complexity, IT systems were extensively used, enabling more efficient processing of a large amount of data. There are, however, several problems, one of which resulting from the diversity of criteria is called by Malczewski as unfitting or contradiction of evaluation systems addressed to particular phenomena [9]. Despite such difficulties, in Polish references data processing tools dominates as a topic [10], not the methodological organization of planning mechanisms, quality of which does not depend on a particular GIS system (or other tool) but a proper representation of a particular paradigm. This paradigm stands for validation of environmental components and the methodological coherence of the idea behind linking data with criteria, processing data, and processing of evaluation and conclusions for spatial planning decision making. One way of supporting the decisive process is e.g. implementation of innovative technologies and methods, which, as Hajduk points it out, can significantly change the qualitative scope of management over planning process as well as their coordination [11]. An example of such perception of supporting the decisive process is multi-criteria evaluation, implemented in FAST Simulation Tool, a tool aimed at filling the gap between monitoring and evaluation, and procedure setting (in legal terms) parameters of spatial development using easily apprehensible means [12]. The simulation allows to test impact of multiple factors on development of the environment and its attributes. However for each local environment, the hierarchization of particular development determining factors must be adjusted. Only monitoring can provide data how to relate these various factors as their configuration is fluctuating in the course of time.

3. FROM PRACTICE TO METHOD – FROM METHOD TO DEDICATED APPLICATION

The assessment of validity of development study and local plans, referred later as assessment of validity, requires focusing on aims of the evaluation, aside of Art. 32 of the Act, implicit and deduced characteristics of the elaboration and its reference to planning system. The assessment of validity is expected to answer numerous crucial questions. The first question is whether the current state of environment is sustainable and parameters of spatial development set in communal documents appropriately solve problems of the urbanized environment (also in relations with significant natural reserves and protected areas). The situation in which the above question would be reduced to the question over the study treated (solely) as a document would be highly unsatisfactory. Instead of being a document fulfilling legal obligation, no matter what high values would it represent, the study (furthermore SUIKZP acronym is used to name this document) is a manifest formulating a spatial policy and, as a consequence, the aimed shape of space is the effect which local authorities issuing the study want to achieve.

The evaluation cannot be focused only on elements mentioned in Art. 32, par. 1, as it must consider spatial transformations, changes in the development system, changes in region, postulates of entities acting in the analyzed area. It must conduct a critical evaluation of general, long-term and short-term spatial trends, resulting in the course of the activity of inhabitants and entities outside the community, as well as being the consequence of local government's decisions. An above-mentioned postulated solution would be combining the assessment of validity with analyses introduced into the Spatial Planning and Land Development Act of 9 October 2015 on revitalization (Journal of Laws 2015, item 1777). However, due to an extensive scope of those analyses, this postulate remains an option for few cases, improbable in case of lack of simultaneous SUIKZP elaboration procedure.

The document combines elements of monitoring (collecting and spatial analysis of master plans, valid decisions on development conditions or decisions on location of public investments - looking for Coherence Factor (CF), convergence or conformity of regulations of particular legal acts, administrative decisions or other components having an influence on the status of built environment related to a hypothetical state, in which there are no overt or hidden contradictions between environmental components. It is also important that the team developing the assessment was cautious, following Talen's elaboration, to regard the coherence (Talen's conformity) as not the only factor influencing the efficiency of used techniques of spatial planning [13]. In fact, the coherence does not (solely) guarantee the correctness of the functioning of built environment. However, to a large extent, it reflects the compatibility of diversified elements coexisting in it, thus, in case of using parallel forms of evaluations, it can determine the main image of conformity, coherence or scale of meeting requirements for sustainable development at a particular area.

A literal way of formulating legal provisions in Poland leans towards practical shaping of elaborations strictly transferring structure suggested in regulations into the document. In accordance to the above suggested principles, however, the assessment is complemented by elements methodically covering other necessary components of evaluation. The solution proposed by the team led by Barełkowski [14], already used and implemented it many times, significantly extending legal requirements for the sake of the quality of elaboration.

The assessment of validity contains six elements, purposefully ordered, with a summary including conclusions from the whole analysis process. The first part contains the analysis of documents and the actual state reflecting the total change in the spatial planning. The second element reflects the needs and directions of spatial development expressed by other parties, independent of local government - consistent and inconsistent with current policy. The third chapter determines the needs and directions necessary to ensure perspective for the development of community and its harmonious performance in the built environment. The next element is the assessment of critical applications showing

willingness to change existing conditions, resulting in qualification of postulated developments or projects according to their appropriateness. Therefore, reasonably it potentially changes (or should be able to change) the content of the study, implement or reject, in case of potential negative effects in environment or its transformation, unfavorable from the viewpoint of the local community. The fifth chapter examines local planning - the advancement of local plans, and the sixth prioritizes strategically important local plans, which should be developed.

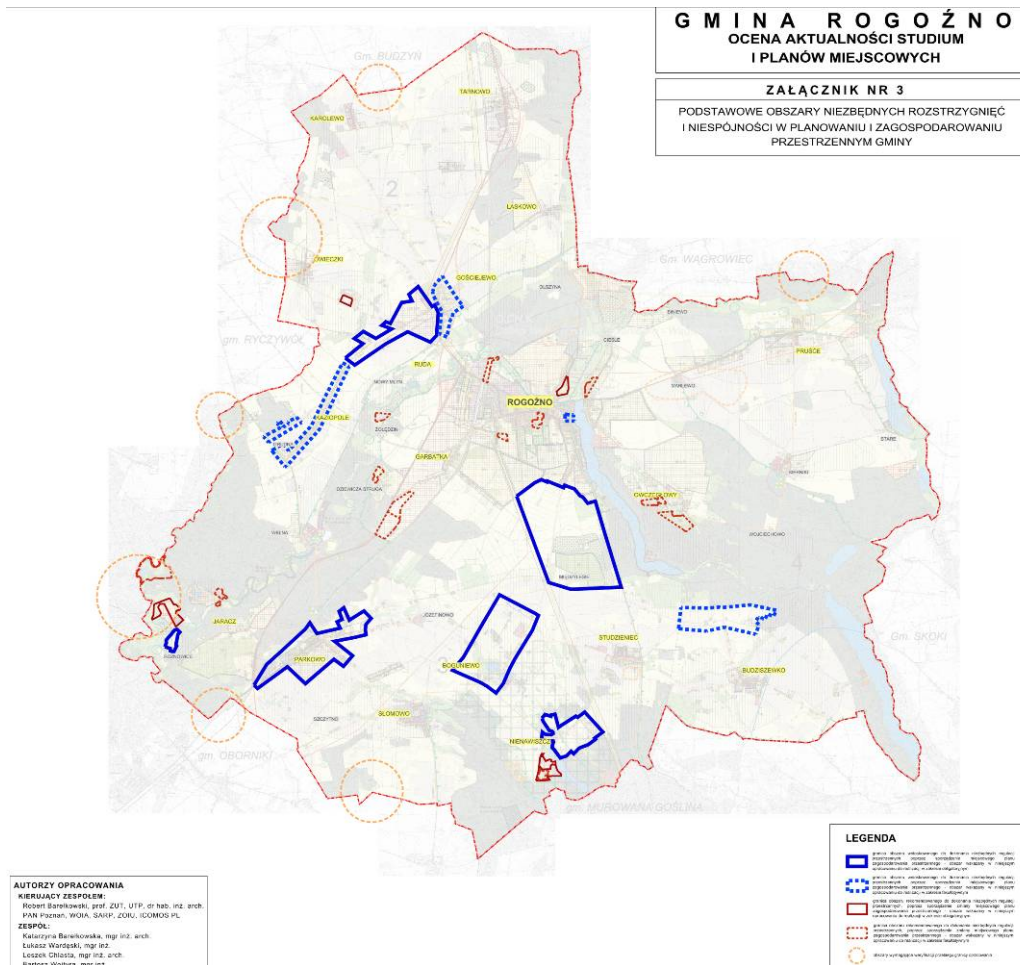
SUiKZP defines the spatial policy at the municipal level, making solutions contradictory with the study non-eligible. Local plans are legal acts for the community. Therefore the problem of legal background, problem of (both vertical and horizontal) coherence of legal system, coherence of individual projects and developments with SUiKZP, as well as local plans, taking into account their relationship with SUiKZP, the first component has been recognized as descriptive critical analysis of the relationship between SUiKZP and local plans. This section is limited to SUiKZP and local plans, aside from administrative decisions, as indicated implicitly recognizes the statutory hierarchy in which administrative decisions substitute planning provisions in the absence of a local plan. Proper diagnosis of SUiKZP efficiency requires an assessment of the results of its operation in the context of demands contained in the preamble of the Law on spatial planning and development, which in Art. 10, par. 1 and tit. 2. In terms of methodology, one must specify the issues specifically reflected in the study – infradisciplinary, structural and transdisciplinary. Infradisciplinary elements focus on internal planning purposes, and its objective is to demonstrate coherence in the implementation of the important tasks defined in planning documents. Structural issues refer to completeness, clarity, univocity, and other parameters, demonstrating the quality of legislative technique and ability to function without unnecessary interpretation (with easily readable explanation). Transdisciplinary issues connect other disciplines defined by the legislation with core planning decisions - infrastructure development, conservation, natural environment protection, heritage preservation, defense, energy and other problems.

The second problematic block is defined by all processes implemented in the environment, both those observed which are active at the moment of performing the analysis (including planned and sanctioned), as well as those that are proposed and planned by interested parties. They are represented by institutional applications, the applications of individual users, as well as the result from the necessary to carry out the team implementing the assessment process analysis *in transitum*. Communal activities which are inconsistent with established spatial policy, which is, as mentioned in the introduction to this article, sanctioned and reinforced by opinion-making legal bodies and judicial practice norm in Poland, requires special recognition.

All the above mentioned elements of interaction between the local government (and the forms of its impact on the socio-economic set in a particular environment) and the environment result from mechanisms, which the local government has. However, there is also a relationship stochastically generated by factors independent of the performance of local administration. It is the relationship between the components of the environment and the urban, strategic tasks and current plans (specific projects or programs for implementation), which negotiate their existence and functioning in space. Thus, actual events with a strong influence on a municipality should be in this third block also recognized.

The elaborating team should summarize and perform their own (objective or objectified) critical assessment of status of the space in the fourth block. This way the quality of the document determining the spatial policy and this should be done in the context of assessment of the applications (individual or institutional) that do not comply with the letter of current development study. The tension between the document comprehensively describing urban environment, and the particular objectives of the applicants and their projects is a basis for rational solutions in SUiKZP and possibly justify the change, which the study should be subjected to.

Assessment of progress in the preparation of local plans includes both identification of individual local plans, projects of plans (and therefore plans yet non-consumed) and the area balance for both categories, giving an image of effective control over individual planning areas in a particular municipality. Multiannual program for the elaboration of plans naturally takes into account entire community needs - priority is to put the plans for strategically important areas, protection plans, mandatory plans compulsory due to separate legal regulations.

Rys. 1. Graficzny schemat rozmieszczenia obszarów niezbędnych ingerencji w regulacje planistyczne i niespójności. Oprac.: Armageddon Biuro Projektowe, 2016.

Fig. 1. Graphic scheme of distribution of areas requiring intervention and spatial inconsistencies. Elab. by: Armageddon Biuro Projektowe, 2016.

The mechanisms used within the assessment of validity include indicator-based analysis using the ratio of coherence, as well as descriptive analysis of the relationship between real land use and postulated (requested) land use. It also acknowledges the analysis based on deductive processes. The coefficient of coherence is considered differently depending on the group of problems (infradisciplinary, structural or transdisciplinary, and also with regard to the vertical compatibility - a study vs local plans). This indicator (CF) ranges from 0 to 1, with a value of 0 referring to totally incompatible, and 1 to fully compatible. It should be emphasized that the issue of compliance with the provisions of the Law on spatial planning and development compatibility test focuses primarily on Art. 10 and its application in the context of the provisions of the preamble to the Act (Art. 1 and 2). For structural and transdisciplinary ranges contextuality of derived indicator signifies

the examination of compliance where the operation of any regulation affects the implementation of local law. Local plans are considered as fully dependent on study and, as the case study examines a one-way compliance with the legislation, so in this case compatibility of plans is tested against the development study (even assuming that the local plan acts directly as local law legally binding the use of property and other related rights). Many elements of evaluation cannot be realized in other than descriptive formula. This requires critical apparatus developed in the course of application of P.R.S. method in planning, in which the paradigm of specifying the criteria for the assessment is updated according to the current state of knowledge and the evaluation based on R component – which stands for reference. It is referential basis for creating and modifying planning regulations [15].

The analysis cannot remain in a narrative layer – it also needs a graphical synthesis. Hence, it is assumed that the assessment should be equipped with obligatory graphics for area covering by master plans, the distribution of areas of increased development pressure inconsistent with current development study regulations, and finally principal areas of required spatial decisions and / or inconsistencies in spatial planning.

The methodological scheme of assessment of validity must be nested in the wider background that is built both by the application of PRS method practice and a proposal to build a multi-level system for supporting planning processes, formulated ten years ago. In the latter, in the absence of appropriate mechanisms, and usually lack of coordination - monitoring elements, although assigned to the regional level, are integral part of knowledge updates on environment and constant diagnostics on appearing trends encouraging changes in planning regulations. On the one hand reference elements contained in CSSM - a complex system management space - include a local scale within the ECA (environmental assessments and cultural reflecting specific characteristics of the municipality) and regional part of the RMS (research and monitoring standards) [16]. In concept, the provincial level had to have a role that goes beyond today's regional plans, it had to accumulate data supplied from ECA to allow individual municipalities to gradually build and improve the ability of multiple use of multidisciplinary data. Although recent ten years proved that the state sees the system management space in a different way, if at present any conception of management there is at all, the postulate of implementation of the PRS method framework remained still valid. Still since 2006, non-mandatory (only introduced by the controversial Act on revitalization in 2015) postulate of continuous diagnose spatial phenomena is not legally binding.

4. ADAPTATION AND APPLICATION - ROGOŹNO COMMUNE AS A CASE STUDY

Understanding the importance of studies assessing the validity of development study is reflected in the original construction of this document. It is not a brief summary of the progress of local authorities activities' in spatial planning only, exposing the existing state and prospects of planning in the area of the municipality. What's more, it is comprehensive and detailed analysis, in which each of the elements mentioned in the Act (analysis of changes in the spatial planning, long-term program to establish master plans based on local SUIKZP, analysis of development condition decisions – WZ) is attributed to a number of indicators and associated property interpretation. In addition, the construction of the document points to distinctly broadened formula in comparison with the mandatory statutory requirements. The approach to the elaboration of the Assessment of validity of development study and local plans puts strong emphasis on strategic planning, which is the practice of *ex ante* (criticism of the current state and attempt to determine the directions of development), in turn, less attention is devoted to *ad hoc* activities.

The Assessment of Validity of Development Study and Plans for the local commune of Rogoźno, 2016, is an example of extended formula of application of the stipulated methodology. Detailed diagnosis of problems of the community allowed the authors of the

document to distinguish shortcomings that need to be addressed and suggest the necessary interventions in space. It must be noted, however, that significant part of analytics included in the elaboration goes far beyond the fulfillment of statutory requirements, and is a consequence of the authors' methodology. The following is a portion of the identified spatial defects (omitted are those that resulted directly from Act deficiencies) in the municipality of Rogoźno. Therefore, it is expected that the process of adaptation of the methodological framework in both substantial and procedural layers will work both ways – improve the methodology and facilitate positive planning regulations.

One of the test elements were subjected to establish a Development study legal arrangements on spatial management were primary test subjects, bringing those together with issues related to separate fields, in particular, such as energy management, environmental protection, national defense, etc. Analysis of multiple legal acts allowed to detect time bar of particular chapters of the document and reveal deficiencies related to legal aspects. The detection of defects or the needs to supplement municipal planning documents for individual records helped to apply to the bodies and institutions legally involved in the planning procedures within the area of the commune. These institutions and bodies could submit proposals and launch the process of appropriation of postulated problems in local documents. This slight extension proved right with suggestions to update the development study in necessity to update heritage protection sites, and the inclusion of new and correction of erroneously designated protected natural reserves or areas of special flood hazard. In parallel, independently from the statements submitted by third institutions, a thorough analysis of detailed development study regulations has been performed. In addition to already diagnosed deficiencies also found were discrepancies in the record of strategic resources, areas and mining areas in both the graphical part and text of the study. In addition, the issue of disregard of flood risk areas has been illuminated, as well as the problem of adjustment of designed expressway with its impact zone, and consequently the need for rational planning of investment areas in the vicinity of the road. Another recognized disadvantage was the discovery of administrative border discrepancies, which previously led the community to the adoption of the two local zoning plans adjacent to the boundaries of the municipality, which areas have been improperly designated - contrary to the cadastral map, but according to a defective study. It led to a pathological situation in which the plan applies in part on the areas of the neighboring municipalities (although this part was not included in it). Such a plan should be considered faulty and it demands the repeal.

Another diagnosed problem is fixed in the study records allowing location of wind turbines throughout the Community (excluding Natura 2000 areas and PLA). It was pointed out herein, that while the idea of obtaining renewable energy is an important direction and appreciated direction of transformation for civilization, it is imperative to analyze individual local conditions including accompanying environmental constraints (i.e. social and economic) for the optimization of local renewable energy investment. Suggested solution is to start with the elaboration of Renewable Energy Study (indications for the use of RES), which would allow to select appropriate, efficient renewable energy sources, and actual optimization of area consumption dedicated to RES developments.

Another evaluated issue is related to existing and planned development areas. Three main streams of problems appear here:

- expansion of development and investment areas versus environmentally-valuable areas - anthropopressure associated with motivation for consumption of areas and landscape of considerable natural beauty, treated as a residential and recreation area;
- excessive expansion of residential areas – - the source of difficulties in the management of space, efficiency of constructing municipal infrastructural systems, the development of municipal road system and their binding to supra-local road network, ensuring spatial order and rational management of real estate;

- chaotic mixed use built environments - as an expression of support for local initiatives, however resulting in numerous spatial conflicts and far-reaching degradation of land yielding often more losses than benefits to the municipality.

Therefore, the authors of the study pointed out the following problems: unconsummated, large acreage of land from the existing local plan, unattractive for investors. Areas for development are determined in sub-optimal locations. At the same time team noticed the strong development pressure in areas where there are no enacted local plans, which caused (and will cause until appropriate steps are taken) progressive degradation of space, scattered built-up areas, urban and architectural chaos attributable to the issued numerous zoning.

In addition to the recommendations for the action and indications as to the location of the planned investment areas outlined the need to "project-free / development-free zones" in environmentally valuable areas, including agricultural land (mainly high agricultural classes), through the enactment of protective plans in order to prevent the possibility of contamination with built structures.

5. SUMMARY AND OUTLOOK FOR RESEARCH

The authors believe that the development of the methodology presented assess the validity must meet the requirements that go beyond the standard operation of monitoring spatial processes in municipalities. Rating current conformity and applicability of development study must indicate strong, rational, reliable base for decision-making of local government - decision, strongly influencing the climate of socio-economic and quality of life in the municipality. The assessment must therefore go beyond the collection of data summarized evaluation study of news and local plans. The minimalist approach to assessment could - in the thought exercising case of experiment of *reductio ad absurdum* - lead to a literal expression whether the development study is (or is not) up to date, what is the resultant progress in execution of plans, and which plans should be processed in the coming years, what probably could be formulated on one or two typewritten pages.

Evaluation becomes rational and beneficial at the time, in which the government may refer to the state of spatial order in the community and this elaboration is a solid background for this conclusion. It requires profound analyses to assess the state of coherence between planning documents - SUIKZP and local plans, perform multicriteria evaluation of the study for required changes, and finally evaluate the plans individually for future use - after the adoption of the assessment - determining their relevance and usefulness to the community. Often, groundless discussion on planning issues, reduced at the level of local governments to the issue of granting privileges in the form of specific land-use rights does not serve the shaping of a harmonized environment. The emotional load which is strong, subjective and focused on particular interests, can be overcome by principles only when clear criteria and well-grounded conclusions are recognized not only by the authors of the assessment, but also by its recipients.

The authors see the need for further work on improving the methodology of the proposed assessment elaboration. These improvements should be seen as practical conclusions, therefore, being not a factor appropriating analytical topics introduced by the changes caused by the act on revitalization. They would have to rely primarily on the extension of the diagnosis of the actual status by both descriptive and indexed (system of validation selected by authors) determining of principal problems in spatial arrangement. What's more, the diversification of multi-criteria evaluation study requires in authors' opinion the implementation of weight-hierarchized coefficients. Implementation of the third concept depends on the willingness of local government, since only the patronage of the local authorities can effectively grant success to the participatory aspect of the assessment. These forward-looking elements form field for further research on assessment of development study.

METODOLOGICZNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY OCENY AKTUALNOŚCI STUDIUM I PLANÓW MIEJSCOWYCH NA RZECZ KREACJI POLITYKI PRZESTRZENNEJ

1. WPROWADZENIE – REDEFINIOWANIE ZAGUBIONEGO CELU

Wyteżony wysiłek gremiów prawniczych tworzących ramy planowania przestrzennego w Polsce już od lat zarówno w sferze systemowej, instrumentalnej, jak i znaczeniowej oraz celowościowej skutkuje chaotycznym, niezbornym i psującym przestrzeń powstawaniem coraz bardziej zawitych przepisów, w rezultacie psując jakość przestrzeni zurbanizowanej, wzmacniając konflikty przestrzenne – bo brak jasnej wykładni i czytelnych wartości zachęca poszczególne podmioty do obrony rzekomego interesu często kosztem interesu publicznego. Przejawia się to w braku skuteczności, a nawet zdolności do skonsolidowania preambuły ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r. poz. 778) w aspekcie systemowym, w tworzeniu narzędzi stanowienia ładu w sposób niezborny, podległy politycznym i krótkotrwałym agendum, niepozwalający na koordynowanie działań w przestrzeni, czego najlepszym przykładem jest nieumiejętność wprowadzenia w ustawie prostego zapisu, że wydanie decyzji o warunkach zabudowy nie może być (np. by ułatwić uniknięcie nadania studium statusu aktu prawa miejscowego – poza wyznaczonym obszarem urbanizacji) sprzeczne ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Ilustrują to również kontynuowane w wykładniach do prawa miejscowego sprzeczne z logiką dogmaty (na przykład o możliwości ustanowienia zabytku w postaci zapisów planu miejscowego w sytuacji, w której równocześnie sądy administracyjne uznają, że wyprzedzające i obligatoryjne w stosunku do stwierdzenia statusu zabytku jest przeprowadzenie analizy pod kątem posiadania przez obiekt wartości historycznych, naukowych lub artystycznych zakończony konkretnymi wskazaniem, co nie jest przecież przedmiotem dociekań planistów), tragiczne w skutkach orzekanie samorządowych kolegiów odwoławczych wymuszających przyznawanie praw zabudowy w lokalizacjach niezachowujących nawet podstawowych pięciu cech niezbędnych do uznania tak zwanej kontynuacji zabudowy.

Wyrażona tu krytyczna ocena nieodnosząca się do całokształtu uregulowań planistycznych, ale jednak wskazująca na poważne problemy zawłaszczenia domeny planowania przestrzennego przez nadmierne jej wysycenie komponentami prawnymi pozbawionymi świadomości celu, potrzebna jest, by dostrzec podstawowy problem tych mechanizmów, które choć słuszne i potrzebne, zapisane są w ustawie w sposób utrudniający zrozumienie ich pożytecznej roli. Do takich mechanizmów należy ocena aktualności studium i planów miejscowych opracowywana zgodnie z Art. 32 ust. 1 ustawy, zgodnie z brzmieniem którego „w celu oceny aktualności studium i planów miejscowych wójt, burmistrz albo prezydent miasta dokonuje analizy zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, ocenia postępy w opracowywaniu planów miejscowych i opracowuje wieloletnie programy ich sporządzania w nawiązaniu do ustaleń studium, z uwzględnieniem decyzji zamieszczonych w rejestrach, o których mowa w art. 57 ust. 1–3 i art. 67, oraz wniosków w sprawie sporządzenia lub zmiany planu miejscowego.”

Ocena taka następuje raz w trakcie trwania kadencji (Art. 32 ust. 2), a jej przedmiotem jest ocena zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, ocena postępów w sporządzaniu planów miejscowych i ustanowienie wieloletniego planu sporządzania planów miejscowych. Tak dość ogólnie sformułowany zakres powodować musi, że dokument ten najczęściej realizuje wymóg wynikający z przepisów i... zasila półki urzędów gmin kolejną porcją makulatury, która pozwala uznać obowiązek wygenerowania kolejnego opracowania za spełniony. Władze samorządowe, przyzwyczajone do wadliwego systemu planowania *ad hoc*, interwencyjnego, nie rozumieją roli tego narzędzia, a organy centralne nie kwapią się, by wyjaśnić cele i metodykę takiej oceny. Wskutek tego bardzo często oczekuje się patologicznie okrojonej zawartości, która ma być jak najtańsza, a nie brać udział

w złożonym procesie stanowienia zrównoważonych parametrów środowiska zurbanizowanego. Część bardziej świadomych gmin traktuje ocenę jako narzędzie monitoringu, sposób diagnozowania stanu mniej więcej co cztery lata, i to jest już krok we właściwym kierunku, niesatysfakcjonujący, dopóki oceny nie będzie się traktować jako dokumentu dopełniającego i funkcjonującego – z punktu widzenia rad gminy – łącznie ze studium. Ocena powinna być dla gmin przede wszystkim okazją do refleksji nad fundamentami polityki przestrzennej, diagnozą złych tendencji i wskazaniem środków do ich przezwyciężenia.

Zespół badawczy złożony z reprezentantów trzech ośrodków akademickich odnosi się w pracy do kwestii metodologii konstruowania oceny aktualności studium w sposób budujący podstawowe informacje o stanie przestrzeni. Demonstruje elementy niedopowiedziane w ustawie, a konieczne, by opracowanie mogło być sposobem na utrzymanie ciągłości myśli koncepcyjnej związanej z kształtowaniem ładu i zrównoważonego rozwoju. Prezentuje autorską metodą kompilowania oceny oraz ostatecznie jej preferowaną rolę wypełnianą względem studium, które bezwzględnie powinno podejmować wątki określone w ocenie. By domknąć klamrą problem niekompetencji gremiów prawnych odpowiedzialnych za kształt ustawy i przepisów wykonawczych we wstępie do niniejszego opracowania wskazać można prostą niekonsekwencję i nieumiejętność w budowaniu spójnego systemu planistycznego – wprowadzono obecnie konieczność sporządzania, w ramach procedury studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, obligatoryjnej oceny wielorakich aspektów środowiskowych przesądzających o kierunkach rozwiązań zagospodarowania przestrzennego. Dlaczego te rozbudowane wątki nie są ujęte w ocenie aktualności studium? Dlaczego gminy mają dowiadywać się o problemach na podstawie szczegółowych danych, które mogą dawać zupełnie inny obraz, niż ten powstały na podstawie pobieżnie zrobionej oceny aktualności? Czy skala analiz przesądzająca o aktualności bieżących działań realizowana równoległe ze studium nie powoduje, że gmina zbyt późno i poza kontrolą zaczyna dostrzegać zjawiska, które powinny być monitorowane w całym procesie stanowienia ładu przestrzennego? Czy brak realizacji procedury studium uzasadnia brak prowadzenia monitoringu demografii, stanu finansów i sytuacji ekonomicznej, problemów społecznych na terenie gminy w ramach oceny aktualności studium?

2. EWALUACJA W PLANOWANIU – TŁO DYSKURSU

Już w 1989 roku Alexander i Faludi wskazali, że złożona rzeczywistość dyscypliny jaką jest planowanie przestrzenne wymaga dla uznania jej naukowych i profesjonalnych ram wypracowania paradygmatu opartego o jasne kryteria prowadzące skutecznie do wnioskowania i odróżniania planów złych od planów dobrych [1]. Formułując potrzebę systemu ewaluacji działań planistycznych podkreślali, że należy przezwyciężyć problem definicyjny z wyznaczeniem granicy między rozwiązaniami dobrymi i złymi – odrzucając negację planowania sformułowaną przez Wildavskiego w ramach słynnego tytułu artykułu *If planning is everything, maybe it's nothing*, w którym koncepcję planowania utożsamiono na wyrost z kształtowaniem przyszłości. Zarówno Wildavsky, jak i Alexander (i Faludi) odnosili się do elementu łączącego planowanie z jego skutkiem – elementu tworzącego klamrę pozwalającą powiązać planowanie skutku z czynnościami do tego skutku prowadzącymi, które muszą opierać się na konkretnych ustaleniach, przesłankach, preferencjach czy hierarchiach. Mowa tu o procesie ewaluacyjnym, a więc o ocenie jako niezbędnej podbudowie każdego procesu planistycznego. Jak pokazuje to Baer w swoim ośmiopoziomowym schemacie organizacji procesu przygotowania i przeprowadzenia procedur planistycznych, diagnoza problemów przestrzennych, artykulacja celów oparta o tę diagnozę to elementy poprzedzające jakiegokolwiek decyzje czy nawet wyznaczenie wstępnych kierunków planowania [2].

Planowanie przestrzenne ma nie tylko głębokie implikacje ekonomiczne, ale i społeczne, w tym oddziałujące bezpośrednio na sferę bytową, kulturalną i związaną z tożsamością

oraz świadomością społeczności. Ideowo podbudowana teoria planowania, skażona politycznym ładunkiem rewolucyjnego prozelityzmu marksistów wzmocniła przebudowę świadomości społecznej [3] i choć nie osiągnęła zamierzonych celów, to z pewnością przyczyniła się do gigantycznego spustoszenia przestrzeni fizycznej i kulturowej – przyzwolenie na bylejakość, anonimowość przestrzeni, dewastację historycznego dziedzictwa, deprecjację zawodową architektów i urbanistów, a tym samym prestiżu i zrozumienia społecznego dla reprezentowanych przez te profesje problemów. Spustoszenia poczynione zarówno wskutek popełnionych błędów wielkiej skali, jak i tych mniejszej skali są dotkliwe przez dekady tworząc uwarunkowania przestrzenne odległe od optymalnych i niemożliwe do usunięcia bez ponoszenia ogromnych kosztów. Planowanie przestrzenne musi zatem z jednej strony dystansować się od aktualnych trendów politycznych, z drugiej wprowadzać mechanizmy monitoringu i diagnozowania zjawisk w sposób ciągły i zarazem dynamiczny, w preferowanym schemacie działania wyprzedzając znacząco jakikolwiek proces decyzyjny. Po 1989 roku w Polsce system scentralizowanej kontroli rozwoju przestrzennego został zdezintegrowany, u progu dekady, w której w wielu krajach Wspólnoty Europejskiej rozpoczęto dyskusję o formach ustanowienia instytucjonalnej kontroli nad rozwojem zrównoważonym. W Portugalii w końcu XX wieku wprowadzono, na fali rezultatów tej dyskusji, zarówno Obserwatorium realizujące monitoring w skali kraju, jak i standardy organizacyjne procedur planistycznych w ramach narodowego systemu informacji przestrzennej SNIT [4]. Ale mechanizmów tych nie wprowadza się jedynie po to, by diagnozować, lecz by koordynować – Ferrao i Mourato opisują wyraźnie intencje wdrożenia systemu, by z danych monitoringu tworzyć spójne, skoordynowane scenariusze rozwojowe – zintegrowany cykl monitoringu – ewaluacji – reorientacji – planowania, z pewnością natomiast nie można monitoringu sprowadzać do analiz pokrycia planami terenu gminy, bowiem skala pokrycia jest tylko jednym w mnóstwa czynników, na dodatek czynnikiem co najwyżej trzeciorzędym, choć łatwym do zdiagnozowania [5].

Znaczenie ocen, opartych o rozbudowane analizy tła społeczno-ekonomicznego i cech środowiska przestrzennego traktowanego całościowo, podkreślają dokumenty międzynarodowe, by wymienić przykłady (także wykraczające poza standardową definicję programów planowania przestrzennego) – United Nations Development Programme (UNDP) [6] czy brytyjski system oceny rozwiązań planistycznych różnego szczebla opublikowany przez Office of the Deputy Prime Minister (ODPM) [7]. Problematyka planistyczna w naturalny sposób wymusza ocenę wielokryterialną, w której wzajemna hierarchizacja poszczególnych kryteriów ma znaczący wpływ na jakość dokonywanej oceny. Interesujące jest, zwłaszcza we wskazaniach UNDP, zwrócenie uwagi na celowość działań ewaluacyjnych i przeprowadzenie ich we „właściwym” czasie, diagnozowanie wsparte oceną potencjalnych skutków, wywoływanych problemów i wzmocnione znanymi analogiami, a także koncepcję wdrażania i harmonizacji. Te założenia wprowadzane dla regionalnej i globalnej skali oddziaływania programów UN mają ewidentne zastosowanie w warstwie metodologicznej także w skali krajowej, a w przekonaniu autorów można je swobodnie uznawać za wyrażające priorytety planowania skali lokalnej. W ramach ocen wielokryterialnych niezbędne okazało się wprowadzenie zarówno matryc postępowania, jak i zestawów wskaźników [8] pozwalających na efektywne zestawianie szerokiej gamy obserwowanych, mierzalnych lub percypowanych cech środowiska. Ze względu na wysoki stopień komplikacji zdecydowano zatem o zaprzęgnięciu systemów informatycznych, pozwalających na znacznie sprawniejsze przetwarzanie dużej ilości danych. Problemem różnorodności kryteriów jest to, co Malczewski nazywa nieprzystawalnością lub sprzecznością systemów oceny dedykowanych dla poszczególnych zjawisk [9]. Pomimo tych trudności, co zastanawiające, w polskiej literaturze dominuje tematyka poświęcona narzędziom obróbki danych [10], a nie ich metodologicznego ujęcia w mechanizmy, których jakości nie przesądza taki czy inny system GIS (albo kreowany przez inne narzędzie), lecz prawidłowe odzwierciedlenie określonego paradygmatu stojącego za wartościowaniem komponentów środowiska i metodycznej koherencji organizacyjnej idei stojącej za tym, jak dane powiązane są z kryteriami, jak są poddawane obróbce i jak w oparciu o nie buduje się proces wnioskowania i rekomendacji dla podejmowania decyzji przestrzen-

nych. Sposobem wspierania procesu decyzyjnego jest między innymi wdrożenie innowacyjnych technologii i metod, które, jak słusznie podnosi to Hajduk, mogą znacząco zmienić jakościowy wymiar zarządzania procesami planistycznymi i ich koordynowania [11]. Przykładem takiego innowacyjnego myślenia o wspomaganiu procesu decyzyjnego jest wielokryterialna ocena, zaimplementowana w FAst Simulation Tool (FAST), narzędziu korzystającym z metody uproszczonego wypełnienia luki między monitoringiem i ewaluacją, a procedurami ustalającymi (w znaczeniu prawnym) parametry zagospodarowania przestrzennego [12]. Symulacja daje możliwość testowania wpływu różnorodnych czynników na ewolucję środowiska i jego cech, ale dla każdego lokalnego środowiska hierarchizacja poszczególnych wskaźników determinujących rozwój musi być przecież dostosowywana. Przy czym jedynie monitoring może dostarczać danych, jak te różne wskaźniki wzajemnie relatywizować, bo ich konfiguracja nie jest stała w czasie.

3. OD PRAKTYKI DO METODY – OD METODY DO DEDYKOWANEJ APLIKACJI

Ocena aktualności studium i planów miejscowych, wymieniana dalej jako ocena aktualności, wymaga przyjrzenia się celom takiej oceny rozumianym szerzej, nie w kontekście tego, co mówi Art. 32 ustawy, lecz tego, co wynika z niezdefiniowanej i niewypowiedzianej przez ustawodawcę charakterystyki opracowania i jego usytuowania. Ocena aktualności ma odpowiadać na wiele istotnych pytań. Podstawowe z nich brzmi: czy aktualny stan przestrzeni jest prawidłowy i czy parametry zagospodarowania przestrzennego ustalone w dokumentach gminnych właściwie rozwiązują problemy środowiska zurbanizowanego (także w kontekście relacji z terenami o wysokich walorach przyrodniczych)? Za wysoce niesatysfakcjonującą, a w zasadzie metodologicznie wadliwą, należałoby uznać sytuację, w której powyższe pytanie miałyby być zredukowane do pytania o studium jako dokument. Studium (SUIKZP) jest przecież manifestem formułującym politykę przestrzenną i w takim ujęciu to docelowy kształt przestrzeni jest tym efektem, który władze samorządowe sporządzające SUIKZP chcą osiągnąć, a nie elegancki dokument, jakkolwiek wysokich walorów by nie reprezentował.

Ocena nie może w związku z powyższym skupiać się wyłącznie na tych elementach, które wymieniono w Art. 32, ust. 1, bowiem musi zarówno rozpoznawać zmiany w przestrzeni, zmiany w systemie planowania przestrzennego, w regionie, postulaty podmiotów działających na analizowanym obszarze, jak i dokonywać oceny krytycznej ogólnych, wieloletnich i krótkoterminowych tendencji przestrzennych zarysowanych zarówno wskutek aktywności mieszkańców gminy i oddziaływań podmiotów spoza niej, jak i wypadkowych decyzji samorządu. Postulowanym rozwiązaniem, wspomnianym wyżej, byłoby powiązanie oceny aktualności z analizami wprowadzonymi do treści ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przez ustawę z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777), ale ze względu na rozległy zakres tych analiz postulat ten na razie pozostaje mało realną opcją, mało prawdopodobną w przypadku nieprowadzenia równoległej procedury zmiany SUIKZP.

Dokument łączy elementy monitoringu (zebranie i analiza przestrzenna opracowanych planów, wydanych decyzji o warunkach zabudowy lub o lokalizacji inwestycji celu publicznego) z elementami ewaluacji – poszukując cechy koherencji – Coherence Factor (CF), zbieżności lub zgodności ustaleń poszczególnych aktów prawnych, decyzji administracyjnych lub innych komponentów wpływających na stan środowiska zbudowanego ze stanem hipotetycznym, w którym między elementami środowiska nie występują sprzeczności, jawne bądź ukryte. Istotne jest tu ważne zastrzeżenie i ostrożność zespołu opracowującego ocenę aktualności, wynikające z opracowania Talena, by koherencję (nazywaną przez Talena conformity) traktować jako niejedyną cechę przesądzającą o skuteczności zastosowanych technik planowania przestrzennego [13]. Rzeczywiście, koherencja nie gwarantuje prawidłowości funkcjonowania środowiska przestrzennego, ale w wysokim stopniu odzwierciedla kompatybilność zróżnicowanych elementów w nim koegzystujących, może więc, w przypadku stosowania paralelnych form ewaluacji, de-

terminować główny obraz zgodności, spójności czy skali spełnienia wymogów zrównoważonego rozwoju występującej na danym obszarze.

Literalny sposób ujmowania przepisów prawa w Polsce skłania do praktycznego kształtowania opracowań przenoszących *explicite* sugerowaną w przepisach strukturę dokumentu, ale w zgodzie z wyżej zasugerowanymi pryncypiami uzupełnioną o te elementy, które ujmują w sposób metodyczny pozostałe niezbędne składniki ewaluacji. Zaproponowane przez zespół pod kierunkiem Barełkowskiego rozwiązanie [14], zastosowane już i wdrożone kilkakrotnie, znacząco rozwinęło ustawowe wymogi.

Ocena aktualności podejmuje sześć wątków uszeregowanych w zaplanowanej kolejności, z podsumowaniem zawierającym konkluzje z całego procesu analizy. Pierwszym jest analiza dokumentów i stanu rzeczywistego odzwierciedlających łącznie zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym. Drugim są potrzeby i kierunki zagospodarowania przestrzennego wyrażane przez podmioty inne, niezależne od samorządu – spójne i niespójne z aktualną polityką. Trzecią są potrzeby i kierunki niezbędne do zapewnienia społeczności lokalnej perspektywy rozwojowej i harmonijnego funkcjonowania w środowisku przestrzennym. Następnym elementem jest ocena krytyczna wniosków pokazujących wolę zmiany zastanych uwarunkowań, skutkująca kwalifikacją postulowanych koncepcji zagospodarowania albo do projektów zdalnych do przyszłej realizacji, zatem zasadnie potencjalnie zmieniających treść studium, albo odrzucanych, skutkujących potencjalnymi negatywnymi efektami w przestrzeni lub przekształceniami środowiska niekorzystnymi z punktu widzenia społeczności lokalnej. Piątym elementem jest przyjrzenie się stanowi planowania miejscowego – zaawansowaniu planów miejscowych, a szóstym ustalenie kolejności strategicznie ważnych planów miejscowych, które powinno się opracować.

SUIKZP to dokument określający politykę przestrzenną na szczeblu gminy, wymuszający na planach miejscowych zasadę niesprzeczności, a plany miejscowe są aktami prawa miejscowego. Uznano więc problematykę tła prawnego, spójności systemu prawnego (zarówno w ujęciu pionowym, jak i poziomym), koherencji poszczególnych rozwiązań planistycznych w SUIKZP, a także w planach miejscowych z uwzględnieniem ich relacji z SUIKZP, za pierwszy komponent podsumowany deskryptywną analizą krytyczną relacji między SUIKZP a planami miejscowymi. Część ta ogranicza się wyłącznie do SUIKZP i planów miejscowych, pomijając decyzje administracyjne, gdyż uznaje wskazywaną *implicite* hierarchię ustawową, w której decyzje substytuują ustalenia planistyczne w sytuacji braku planu miejscowego. Prawidłowe zdiagnozowanie efektywności SUIKZP wymaga oceny rezultatów jego funkcjonowania w kontekście postulatów zawartych w preambule ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, czyli w Art. 10, ust. 1 i ust. 2. Pod względem metodycznym trzeba wskazać grupy zagadnień specyficznie odzwierciedlanych w studium – inradyscyplinarne, strukturalne i transdyscyplinarne. Infradyscyplinarne skupiają się na wewnętrznych celach planistycznych, a funkcja celu demonstrowana jest w ukazaniu skali koherencji w realizacji ważnych zadań stojących przed dokumentami planistycznymi. Zagadnienia strukturalne odwołują się do kompletności, klarowności, jednoznaczności i innych parametrów, demonstrujących jakość techniki prawodawczej i zdolności do funkcjonowania dokumentów bez niepotrzebnych interpretacji (z łatwo odczytywaną wykładnią). Zagadnienia transdyscyplinarne odnoszą ustalenia planistyczne do innych sfer definiowanych przez akty prawne – kwestie rozwoju infrastruktury, ochrony przyrody, środowiska, dziedzictwa historycznego, obronności, energetyki czy innych obszarów problemowych.

Drugim blokiem problemowym są wszelkie procesy zapoczątkowane w przestrzeni, zarówno te zaobserwowane, aktywne w momencie rozpoczynania analizy (lub zaplanowane i usankcjonowane), jak i te, które są wnioskowane i planowane przez użytkowników przestrzeni. Reprezentują je wnioski instytucjonalne, wnioski użytkowników indywidualnych, a także wynikają z koniecznej do przeprowadzenia przez zespół realizujący ocenę analizy procesów *in transitum*. Wątkiem wymagającym szczególnego rozpoznania są tu działania gminne niezgodne z ustaloną polityką przestrzenną, co jak wspomniano we

wprowadzeniu do niniejszego artykułu, jest w Polsce normą usankcjonowaną i wzmocnioną przez opiniotwórcze gremia prawne i ich praktykę orzeczniczą.

Wszystkie wyżej wymienione elementy interakcji pomiędzy samorządem (i formami jego oddziaływania na rzeczywistość społeczno-ekonomiczną rozgrywającą się w określonym środowisku) a środowiskiem wynikają z mechanizmów, jakimi samorząd dysponuje. Jednak istnieje również relacja generowana stochastycznie przez czynniki niezależne od funkcjonowania administracji lokalnej, relacje między komponentami środowiska naturalnego i zurbanizowanego, zadania strategiczne i bieżące plany (konkretne przedsięwzięcia lub programy do realizacji), które negocjują swoje istnienie i funkcjonowanie w przestrzeni. Rzeczywiste zjawiska o silnym oddziaływaniu w skali gminy powinny być w tym bloku – trzecim – ujmowane.

Blokiem czwartym zespół opracowujący powinien podsumować krytycznie ocenę własną (obiektywną lub obiektywizowaną) stanu przestrzeni, a w konsekwencji stanu dokumentu determinującego politykę przestrzenną samorządu w kontekście oceny wniosków niezgodnych z aktualną literą studium. Napięcie istniejące między dokumentem całościowo traktującym środowisko zurbanizowane, a partykularnymi celami wnioskodawców i programem ich działania wskazuje na racjonalność ustaleń SUIKZP i ewentualnie uzasadnia przemianę, jakim studium powinno być poddane.

Ocena postępów w sporządzaniu planów miejscowych obejmuje zarówno rozpoznanie indywidualnych planów miejscowych, projektów planów (a więc planów jeszcze nieskonsumowanych), jak i bilans powierzchniowy dla obu kategorii, dający obraz skali możliwie pełnej kontroli planistycznej nad poszczególnymi obszarami na terenie określonej gminy. Wieloletni program sporządzania planów w naturalny sposób uwzględnia potrzeby polityki w skali gminy – priorytetowo ujmując plany dla terenów strategicznie ważnych, plany ochronne, plany obligatoryjne ze względu na ustalenia przepisów odrębnych.

Mechanizmy zastosowane wewnątrz samego dokumentu obejmują analizę wskaźnikową z użyciem wskaźnika koherencji, a także analizę deskryptywną dla relacji między zagospodarowaniem rzeczywistym a postulowanym (wnioskowanym) oraz analizę opartą na procesach dedukcyjnych. Współczynnik koherencji rozpatrywany jest odmiennie w zależności od bloku problemowego (zgodność wewnętrzna, strukturalna czy transdyscyplinarna, a także w odniesieniu do zgodności pionowej – studium a plany miejscowe). Wskaźnik ten (CF) przyjmuje wartości od 0 do 1, przy czym wartość 0 oznacza całkowitą niezgodność, a 1 to pełną zgodność. Należy podkreślić, że w kwestii zgodności z przepisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym badanie zgodności koncentruje się przede wszystkim na Art. 10 i jego aplikacji w kontekście zapisów preambuły do ustawy (Art. 1 i 2). Dla zakresów strukturalnego i transdyscyplinarnego kontekstowość stosowanego wskaźnika oznacza badanie zgodności tam, gdzie działanie danego aktu prawnego lub regulacji oddziałuje na implementację ustaleń prawa miejscowego. Plany miejscowe rozpatruje się jako w pełni subordynowane względem studium i tak, jak w przypadku studium bada się jednokierunkowo jego zgodność z aktami prawnymi, tak w tym przypadku bada się zgodność planów miejscowych ze studium (nawet przy założeniu, że plan miejscowy oddziałuje bezpośrednio jako akt prawa miejscowego wywołując skutki prawne w stosowaniu prawa własności i innych praw do dysponowania gruntem i do jego zagospodarowywania). Wiele elementów ewaluacji nie może być realizowanych w formule innej, niż opisowa. Wymaga to zastosowania aparatu krytycznego wypracowanego w toku aplikacji metody P.R.S. w planowaniu przestrzennym, w którym paradygmat określający kryteria takiej ewaluacji aktualizowany jest zgodnie z aktualnym stanem wiedzy, a ocenę buduje się z myślą o jej funkcjonowaniu w ramach komponentu R – referencyjnego, tworzącego podstawę odniesienia dla tworzenia i modyfikowania zapisów planistycznych [15].

Analiza nie może pozostawać w warstwie narracyjnej – potrzebuje również syntezy graficznej. Stąd zakłada się, że obligatoryjne w ocenie powinny być schematy graficzne obejmujące rozmieszczenie obszarów objętych miejscowymi planami zagospodarowania

przestrzennego, rozmieszczenie obszarów zwiększonej presji inwestycyjnej w postaci wydanych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu niezgodnych z ustaleniemi studium i wreszcie podstawowe obszary niezbędnych rozstrzygnięć przestrzennych i niespójności w zagospodarowaniu przestrzennym.

Szkielet metodologiczny oceny aktualności wpisany musi być w szersze tło, które konstruuje zarówno aplikacyjna praktyka metody P.R.S., jak i sformułowana dziesięć lat temu propozycja zbudowania wielopiętrowego systemu wspierania procesów planistycznych, w których – wobec braku odpowiednich mechanizmów, których do dnia dzisiejszego nie skoordynowano – elementy monitoringu, choć przypisane do szczebla regionalnego, są stałym elementem aktualizacji wiedzy o przestrzeni i diagnozowania na bieżąco potrzeb dokonywania zmian w regulacjach planistycznych. Z jednej strony referencyjne elementy zawarte w CSSM – kompleksowym systemie zarządzania przestrzenią – obejmowały skalę lokalną w ramach ECA (ocen środowiskowych i kulturalnych, oddających specyfikę danej gminy) i regionalną w ramach RMS (badania i monitoring standardów) [16]. W zamyśle, szczebel wojewódzki miał mieć rolę wykraczającą poza dzisiejsze tworzenie planów wojewódzkich, miał bowiem akumulować dane dostarczane z ECA z poszczególnych gmin, by stopniowo budować i usprawniać zdolność wielokierunkowego wykorzystywania multidyscyplinarnych danych. Choć z perspektywy dziesięciu lat jasne stało się, że nie tak państwo widzi system zarządzania przestrzenią, jeśli w ogóle jest obecnie jakakolwiek koncepcja tego zarządzania, to aktualny pozostał postulat, realizowany w ramach metody P.R.S., ale w 2006 roku nieobligatoryjny (wprowadzony dopiero nieudaną ustawą o rewitalizacji w 2015 roku) postulat nieustannego diagnozowania zjawisk przestrzennych.

4. ADAPTACJA I APLIKACJA – GMINA ROGOŹNO JAKO STUDIUM PRZYPADKU

Zrozumienie wagi opracowania oceny aktualności przejawia się w autorskiej budowie tego dokumentu. Nie stanowi ona bowiem tylko krótkiego, pobieżnego podsumowania postępów władz samorządowych w zakresie stanu istniejącego i perspektyw planowania przestrzennego na obszarze gminy, ale jest kompleksową i szczegółową analizą, w której każdemu z elementów przywołanych w ustawie (analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, wieloletni program sporządzania planów miejscowych w oparciu o SU-iKZP, analiza decyzji WZ) przyporządkowuje się szereg wskaźników i związanych z nimi rzeczowych interpretacji. Ponadto w budowie dokumentu zaznacza się wyraźnie poszerzona, w stosunku do obligatoryjnych ustawowych wymogów, formuła. W elementach Oceny aktualności studium i planów miejscowych zawartych w prezentowanym podejściu do jej tworzenia widoczne jest położenie zdecydowanego nacisku na strategiczne planowanie przestrzenne, będące praktyką *ex ante* (krytyka stanu obecnego i próba wskazania perspektyw), mniej z kolei uwagi poświęcone jest działaniom *ad hoc*.

Przykładem zastosowania rozszerzonej formuły oceny stanu zagospodarowania w danej gminie jest sporządzona w roku 2016 Ocena Aktualności Studium i Planów Miejscowych Gminy Rogoźno. Szczegółowe rozpoznanie problematyki gminy pozwoliło autorom dokumentu na zdiagnozowanie mankamentów, które wymagają podjęcia niezbędnych interwencji w przestrzeni. Zaznaczyć jednak należy, że część z ujawnionych problemów przestrzennych zaistniałych w gminie nie była następstwem spełnienia wymogów ustawowych stawianych przy sporządzaniu oceny aktualności, a jest konsekwencją autorskiego, rozszerzonego podejścia do problematyki przez zespół opracowujący dokument. Poniżej przedstawiono część rozpoznanych defektów przestrzennych (pominięto te, które wynikły wprost z uwzględniania litery ustawy) zaistniałych w gminie Rogoźno. Oznacza to zatem proces adaptacji szkieletu metodologicznego zarówno w warstwie treściowej, strukturalnej jak i proceduralnej do potrzeb gminy, dla której ocena aktualności jest opracowywana.

Jednym z badanych elementów zostały poddane ustalenia studium w relacji do ustaleń prawnych w ramach działu gospodarki przestrzennej, a zagadnieniami pokrewnymi przynależnymi do odrębnych dziedzin, w szczególności takich, jak gospodarka energetyczna, ochrona środowiska, obronność państwa itp. Analiza szeregu ustaw pozwoliła tu na wykrycie przedawniania poszczególnych działów dokumentu oraz ujawnić występujące w nim braki odnoszące się do aspektów prawnych. Na wykrycie wad, czy też potrzebę uzupełnienia gminnych dokumentów planistycznych o poszczególne zapisy pomogło wystąpienie do organów i instytucji uczestniczących (standardowo) z mocy Ustawy w procedurach planistycznych dotyczących obszaru Gminy o ocenę studium i przedłożenie wniosków własnych dotyczących zagadnień dyscyplinarnych lub niszowych administrowanych przez wspomniane organy. Zastosowanie takiego zabiegu zasugerowało konieczność aktualizacji studium pod kątem występujących obszarów i obiektów objętych ochroną konserwatorską, oraz uwzględnienie nowych i korekty błędnie wyznaczonych obszarów ochrony przyrodniczej czy też aktualizacja studium pod kątem obszarów szczególnego zagrożenia powodzią. Równolegle, choć niezależnie od przedłożonych pism przez organy, podjęto się wnikliwej analizy studium pod kątem poszczególnych jego zapisów. Oprócz powyższych mankamentów wykryto również braki w uwzględnieniu występowania złóż surowców, obszarów i terenów górniczych zarówno w części graficznej, jak i tekstowej studium. Ponadto zwrócono uwagę na nieuwzględnienie zagadnienia dotyczącego obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, aktualizacji przebiegu projektowanej drogi ekspresowej i wyznaczenie dla niej stref oddziaływania, a w konsekwencji potrzebę racjonalnego zaplanowania terenów inwestycyjnych w sąsiedztwie drogi. Kolejnym rozpoznaną wadą są miejscowe błędy w przebiegu granic administracyjnych gminy w studium, co w konsekwencji doprowadziło do uchwalenia (obecnie obowiązujących) dwóch miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego przylegających do granic gminy, których obszary zostały nieprawidłowo wyznaczone – niezgodnie z mapą ewidencyjną, ale zgodnie z wadliwym studium, doprowadzając tym samym do patologicznej sytuacji, w której plan obowiązuje w części na terenach sąsiedniej gminy (choć część ta nie była w niej uwzględniana). Plan taki należy uznać za wadliwy i wymagający uchylecia.

Innym zdiagnozowanym problemem są ustalone w studium zapisy dopuszczające lokalizację elektrowni wiatrowych na obszarze całej Gminy (z wyłączeniem obszarów Natura 2000 i OChK). Wskazano tu, że choć przedsięwzięcia związane z energią odnawialną wytyczają istotny kierunek transformacji sposobów pozyskiwania energii na potrzeby cywilizacyjne, potrzebne jest lokalne przeanalizowanie uwarunkowań przestrzennych oraz towarzyszących im uwarunkowań środowiskowych (społeczne i ekonomiczne) pod kątem wykorzystania i możliwości optymalizacji lokalizacji inwestycji związanych z wprowadzaniem energii odnawialnych. Sugerowanym rozwiązaniem jest opracowanie dokumentu w postaci Studium Energii Odnawialnych (wskazania do wykorzystania OZE), co ma pozwolić na wybór właściwych, skutecznych źródeł energii i faktyczną optymalizację przeznaczonych na to arealów.

Kolejną przeanalizowaną w ocenie aktualności kwestią jest zagadnienie związane istniejącymi i planowanymi terenami inwestycyjnymi. Zauważono trzy główne nurty problemowe:

- ekspansja terenów zabudowy i zainwestowania a obszary cenne przyrodniczo - antropopresja związana z motywacją do urządzania przestrzeni o znacznych walorach przyrodniczych lub krajobrazowych, traktowanych jako obszar rekreacji, ale i zamieszkania;
- nadmierna ekspansja terenów zabudowy mieszkaniowej - źródło utrudnień w zarządzaniu przestrzenią, efektywności konstruowania systemów uzbrojenia gminnego, sensowności konstruowania systemu dróg gminnych i ich wiązania z siecią dróg ponadlokalnych, zapewnianiu ładu przestrzennego i racjonalnej gospodarki nieruchomościami;

- chaotyczna zabudowa o mieszanym przeznaczeniu - jako wyraz wspierania lokalnych inicjatyw, ale przekładający się poprzez rozliczne konflikty przestrzenne na dalekosiężną degradację terenów przynoszącą gminie często więcej strat niż korzyści.

W związku z powyższym autorzy opracowania zwrócili uwagę na następujące problemy: nieskonsumowane, duże arealy terenów z obowiązującym planem miejscowym, nieatrakcyjne dla inwestora. Tereny pod zabudowę wyznaczone są w nieoptymalnych miejscach. Jednocześnie zauważany jest problem silnej presji inwestycyjnej na terenach, gdzie brak jest uchwalanych planów miejscowych, co powodowało (i będzie powodować do momentu podjęcia stosownych kroków) postępującą degradację przestrzeni, rozproszenie zabudowy, chaos urbanistyczny i architektoniczny, będący skutkiem wydawanych licznych decyzji o warunkach zabudowy.

Oprócz rekomendacji w zakresie działań i wskazań, co do lokalizacji planowanych terenów inwestycyjnych nakreślono potrzebę „blokowania inwestycyjnego” na terenach cennych przyrodniczo, w tym rolnych (głównie tych o wysokiej przydatności rolniczej), poprzez uchwalanie planów ochronnych, aby zablokować możliwość na nich rozwoju zabudowy.

5. PODSUMOWANIE ORAZ PERSPEKTYWY BADAWCZE

W przekonaniu autorów prezentowana metodologia opracowywania oceny aktualności musi spełniać wymogi wykraczające poza standardowe działanie monitorowania procesów przestrzennych w gminach. Ocena aktualności musi wskazać samorządowi lokalnemu silne, zbudowane na racjonalnych przesłankach, wiarygodne podłoże do podejmowania decyzji – decyzji, rzutujących silnie na klimat społeczno-ekonomiczny i jakość życia w danej gminie. Ocena musi zatem wykraczać poza zbiór danych podsumowany ewaluacją aktualności studium i planów miejscowych. Minimalistyczne podejście do kwestii oceny mogłoby – w wyimaginowanym przypadku służącym przeprowadzeniu myślowego eksperymentu *reductio ad absurdum* – prowadzić do literalnego wskazania, czy studium jest, czy nie jest aktualne, jakie jest wypadkowe zaawansowanie w sporządzaniu planów oraz jakie plany należy sporządzić w nadchodzących latach, co pewnie dałoby się sformułować na jednej lub dwóch stronach maszynopisu.

Ocena aktualności staje się sensowna w chwili, w której samorząd może na jej podstawie odnieść się do stanu ładu przestrzennego w gminie, stanu spójności między dokumentami planistycznymi – SUIKZP i planami miejscowymi, ocenić samo studium pod kątem potrzebnych zmian w wielokryterialnym systemie oceny, wreszcie ocenić każdy z planów indywidualnie pod kątem dalszej – od momentu uchwalenia oceny – przydatności i pożyteczności na rzecz lokalnej społeczności. Często niemerytoryczna dyskusja o zagadnieniach planistycznych sprowadzana na szczeblu samorządów do kwestii przyznawania przywilejów w postaci określonych możliwości korzystania z przestrzeni nie służy kształtowaniu zharmonizowanego środowiska, ale ze względu na silny, subiektywny i zorientowany na partykularne interesy ładunek emocjonalny, może być przewyciężona w zasadzie wyłącznie w sytuacji sformułowania klarownych kryteriów rozpoznawanych nie tylko przez autorów oceny, ale i przez jej odbiorców.

Autorzy dostrzegają równocześnie potrzebę dalszej pracy nad udoskonaleniem zaproponowanej struktury oceny aktualności. Usprawnienia te formułuje się jako wnioski praktyczne, zatem nie zawłaszczające tematyki analitycznej wprowadzonej przez zmiany wywołane ustawą o rewitalizacji. Polegać miałyby one przede wszystkim na rozszerzeniu diagnostyki stanu faktycznego przez silniejsze deskryptywne, ale i waloryzowane (wybranym autorsko systemem walidacji) wskazanie podstawowych problemów przestrzennych. Odrębnym elementem jest dywersyfikacja wielokryterialnej oceny studium, przez wyposażenie używanych współczynników koherencji w modyfikatory wagowe. Realizacja trzeciej koncepcji zależy od woli samorządu, gdyż jedynie w zgodzie z wolą władz lokalnych

można skutecznie prowadzić aspekt partycypacyjny oceny. Wymienione perspektywiczne elementy tworzą pole do dalszych prac badawczych nad ocenami aktualności.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Alexander, E. R. i Faludi, A.: 1989, Planning and plan implementation: notes on evaluation criteria, *Environment and Planning B: Planning and Design*, 16(2), February 1989, 127-140.
- [2] Baer, W. C.: 1997, General Plan Evaluation Criteria. An Approach to Making Better Plans, *Journal of American Planning Association*, Vol. 63, No. 3, Summer 1997, 329-344.
- [3] Klosterman, R. E.: 1985, Arguments For and Against Planning, *Town Planning Review*, Vol. 56, No. 1, 5-20.
- [4] Ferrao, J. i Mourato, J.: 2011, Evaluation and Spatial Planning in Portugal: From legal requirement to source of policy-learning and institutional innovation, w J. Farinos Dasi (ed.), *From Strategic Environmental Assessment to Territorial Impact Assessment: Reflections about evaluation practice*, University of Valencia, Valencia, 141-166.
- [5] Hajduk, S.: 2014, Innowacje w zarządzaniu rozwojem przestrzennym na poziomie lokalnym, w R. Brol, A. Sztando i A. Raszkowski (red.), *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, No. 332, Wrocław, 149-156.
- [6] United Nations Development Programme, Handbook on Planning, Monitoring and Evaluating for Development Results, UNDP, 2009, New York.
- [7] Office of the Deputy Prime Minister, Sustainability Appraisal of Regional Spatial Strategies and Local Development Documents. Guidance for Regional Planning Bodies and Local Planning Authorities, Nov. 2005, London.
- [8] Malczewski, J.: 2006, GIS-based multicriteria decision analysis: a survey of the literature, *International Journal of Geographical Information Science*, Vol. 20, No. 7, August 2006, 703-726.
- [9] Valenzuela Montes, L. M. i Mataran Ruiz, A.: 2008, Environmental indicators to evaluate spatial and water planning in the coast of Granada (Spain), *Land Use Policy*, Vol. 25, 95-105.
- [10] Hanzl, M.: 2007, Monitoring procesów zagospodarowania przestrzennego na poziomie gminnym z zastosowaniem technologii SIP, *Roczniki Geomatyki*, T. V, z. 4, 17-29.
- [11] Mrozik, K.: 2015, Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego jako element monitoringu rozwoju lokalnego, *Studia i prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, No. 42, T. 2, 149-160.
- [12] Barełkowski, R.: 2015, FAST Matrix – depicting the time-related aspect of urban development, w C. A. Brebbia i W. F. Flores-Escobar (red.) *The Sustainable City X. Urban Regeneration and Sustainability*, WIT Transactions on Ecology and the Environment, Vol. 194, Wessex Institute of Technology, WIT Press, Southampton & Boston, 3-10.
- [13] Talen, E.: 1997, Success, failure, and conformance: an alternative approach to planning evaluation, *Environment and Planning B: Planning and Design*, Vol. 24, 573-587.
- [14] Barełkowski, R. i Barełkowska, K.: 2003, Struktura metody planowania przestrzennego P.R.S. – podstawy teoretyczne, w R. Barełkowski (red.), *Przestrzeń architektury a przestrzeń kulturowa*, Ośrodek Wydawnictw Naukowych, Poznań, 7-22.
- [15] Barełkowski, R.: 2006, Culturally and contextually sensible strategies of spatial planning. CSSM: Methodology – System – Application, w C. Wang, Q. Sheng i C. Sezer (red.), *Modernization & Regionalism. Re-inventing the Urban Identity*, TU Delft in co-operation with Tsinghua University Beijing and NTU Taipei Tyler School of Art, Delft, vol. 1, 67-74.

O AUTORACH

Robert Barełkowski: Architekt, urbanista, nauczyciel akademicki, członek PAN o/Poznań, WOIA, SARP, ICOMOS PL. Obszar zainteresowań obejmuje przede wszystkim zróżnicowane formy holistycznego traktowania środowiska przestrzennego, uwzględniającego działania architektoniczne, urbanistyczne i planistyczne jako aspekty współkształtujące otoczenie człowieka. Aktualne działania obejmują proces projektowania architektonicznego, metody projektowania, efektywne mechanizmy zarządzania przestrzenią, programy na rzecz środowiska zubożonego, wymagającego wdrożenia mechanizmów stabilizujących – zrównoważonego rozwoju.

Łukasz Wardęski: Urbanista, planista, nauczyciel akademicki. Czynny zawodowo w projektowaniu urbanistycznym (także architektonicznym) i planowaniu przestrzennym. Autor wielu opracowań dotyczących wielorakich komponentów przestrzeni zurbanizowanej. Szczególny obszar zainteresowań to metody i techniki służące kształtowaniu rozwiązań urbanistycznych, umożliwiających efektywne wspieranie jakości przestrzeni architektonicznej, a więc wszelkiego rodzaju pomost między architekturą a planowaniem przestrzennym.

Bartosz Wojtyra: magister inżynier gospodarki przestrzennej, od 2014 r. doktorant w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM. Urbanista zawodowo związany z planowaniem przestrzennym w skali lokalnej. Autor artykułów dotyczących stref aktywności gospodarczej (2014, 2015) oraz lokalnej polityki przestrzennej (2015). Zainteresowania naukowe skupia wokół wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich i planowania przestrzennego.

AUTHORS' NOTES

Robert Barełkowski: Architect, urban designer and planner, academic tutor, member of PAN Poznań Branch, WOIA, SARP, ICOMOS PL. The field of interests includes first and foremost various forms of holistic approach to the environment, acknowledging architectural, urban design and planning contributions as aspects of the very same problem – co-creation of human habitat. Recent research include architectural design process, design methods, efficient mechanisms of spatial management, programs to enhance depleted environments, requiring stabilization – sustainable development.

Kontakt | Contact: robert@armageddon.com.pl

Łukasz Wardęski; Urban designer, planner, academic tutor. Professionally active on the field of spatial and urban planning (also architectural design). Author of many elaborations researching various contents of urban space. He is particularly interested in methods and techniques in urban design and planning leading to efficient generation of high quality architectural solutions, thus ability to bridge architecture and spatial planning.

Kontakt | Contact: lukasz.wardeski@armageddon.com.pl

Bartosz Wojtyra: master of spatial management, engineer, since 2014 a PhD student in Institute of Socio-Economic Geography and Spatial Management of Adam Mickiewicz University. Active urban planner at the local level. Author of papers about economic activity zones (2014, 2015) and local spatial policy (2015). The main area of scientific interest is the multifunctional development of rural areas and spatial planning

Kontakt | Contact: bwojtyra@amu.edu.pl, bartosz.wojtyra@armageddon.com.pl